

עיונים לפרשת עקב עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

מדוע השכר בתורה גשמי?

הרב ש"י לוי

שנוכל לראות את התקיימות הבטחות התורה בעולם הזה. מתוך כך תתחזק האמונה באמיתת תורתנו, לעומת שאר הדתות שהבטיחו למאמיניהן שכר רוחני שאין אפשרות לאמתו בעולם הזה:

"כי התורה האמיתית לא זכרה עולם הבא בתורה, כדי שיהיו כל דברי תורה מבוררים ניכרים לכל אדם בחוש העין... עד שלא תוכל לדמות לה אחת מן הדתות שמבטיחים שכר עולם הבא, דבר בלתי מבורר ובלתי ידוע לחוש".

הרמב"ם⁶ התייחס לשאלה זו, אך יישב אותה בכיוון שונה. על פי הרמב"ם, השכר על קיום המצוות הוא רק בעולם הבא. ואילו הטובות שהבטיחה התורה שיגיעו לעובדי ה' בעולם הזה אינן אלא אמצעי הנועד לסייע לאדם לעבוד את ה' ולעסוק בתורה בלא טרדות העולם הזה:

"והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותו מלעשותה, כגון: חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את כל התורה, כגון: שובע ושלוש ורבות כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

חיי העולם הזה מלאים טרדות רבות, מחלות, מלחמות, עיסוק בפרנסה וכו'. אם האדם יצטרך להתעסק בטרדות אלו כל היום, לא יהיו לו הפנאי והנחת לעסוק בתורה ובמצוות. לכן, ה' נותן שכר לצדיקים בעולם הזה כדי שיוכלו לפנות את זמנם לעבודת ה', ועל ידי כך יזכו לחיי העולם הבא. וממילא נמצא שיזכו הצדיקים לטובה בשני העולמות "לחיים טובים בעולם הזה המביאין לחיי העולם הבא"⁷.

בכיוון זה, הרמב"ם⁸ מסביר גם את הפגעים שיעדה התורה לאלה שיעברו על ציווי התורה:

"ואם עזבתם את ה'... מביא עליכם כל הקללות האלו... עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי

במקומות רבים, חז"ל אומרים שאת השכר למצוות ולמעשים הטובים שאדם עושה הוא יקבל בעולם הבא. למשל, הגמרא במסכת קידושין¹ אומרת שאף על פי שנאמר שהשכר לשילוח אריכות ימיו של זה? אלא, 'למען ייטב לך' - לעולם שכולו טוב, 'ולמען יארכו ימיו' - לעולם שכולו ארוך".

בשילוח הקן כתיב: 'למען ייטב לך והארכת ימים'. הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה? אלא, 'למען ייטב לך' - לעולם שכולו טוב, 'ולמען יארכו ימיו' - לעולם שכולו ארוך".

וכן בעירובין² הגמרא אומרת:

"מאי דכתיב 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם'...? היום [בעולם הזה] - לעשותם, למחר [בעולם הבא] - לקבל שכרם".

וכעין זה כותב הרמב"ם³:

"הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והם החיים שאין עמהן מות והטובה שאין עמה רעה...".

אולם מעיון בפרשתנו נראה לכאורה ההיפך הגמור:

"והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום... ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך...".

השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה...⁴

אם כן כיצד ניישב את מקורות חז"ל, שמהם עולה שהשכר הוא בעולם הבא, עם פסוקי התורה בפרשתנו המבטיחים שכר גשמי בלבד ועולם הבא לא נזכר בהם כלל?

המהר"ל מפראג⁵ ביאר שהתורה ייעדה שכר בשני העולמות, בעולם הזה ובעולם הבא. אלא שיש לתורה סיבה להדגיש דווקא את השכר שיקבל האדם בעולם הזה, ולהסתיר את השכר המיועד לעולם הבא. התורה כתבה רק את השכר והעונש הגשמיים, כדי

6 הלכות תשובה ט, א.
7 המשך דברי הרמב"ם שם.
8 שם.

1 לט, ב.
2 כב, א.
3 הלכות תשובה ח, א.
4 דברים יא, יג - יז
5 תפארת ישראל פרק נח. עיין במהר"ל שם שהביא תירוצים נוספים.

הרמב"ם מוסיף שהתורה רצתה לחנך אותנו להתרחק מאותן דעות רעות. לכן, התורה כתבה שעבודה זרה אינה הדרך למניעת פגעים בעולם. אלא אדרבה, מי שיעבוד ע"ז יביא על עצמו את עצירת המטר ושהארץ לא תתן את פריה.

"וכאשר התפרסמו אלו העניינים [העבודה זרה] עד שנחשבו אמת, רצה ה' לרוב רחמיו עלינו למחות זה הטעות מדעתנו ולהסיר העמל מגופותינו, בבטל המעשים ההם המטריחים אשר אין בהם מועיל, ונתן לנו תורתו על יד משה רבינו ע"ה, **הגיד לנו משמו יתעלה שאם יעבדו אלו הכוכבים והגופות, תהיה עבודתם סבה להפסיק המטר ותשם הארץ ולא תצמיח דבר ופרי העץ יבול...** ואלו הם ענייני דברי הברית אשר כרת ה'... רצוני לומר, שיתחייב מעבודת הכוכבים הפסק המטר וחרבן הארץ. **ויתחייב מהנחת עבודתם ולשוב לעבודת השם, ירידת המטר ודשנות הארץ**"

על פי זה ניתן לומר שאף שכל חטא יגרור טרדות חומריות על האדם, התורה הדגישה שהדבר אמור בעיקר ביחס לעבודה זרה, כדי ליישר את אמונתנו ולהרחיק אותנו מעבודה זרה. על פי זה ניתן להסביר גם מדוע התורה כתבה דווקא שכר גשמי ולא שכר רוחני. עובדי ע"ז האמינו שעבודתם תביא להצלחתם הגשמית, ולכן, כדי לחנך אותנו ולהרחיק אותנו מהעבודה זרה, הוצרכה התורה לכתוב שאדרבה, העובר על התורה ומאמין בע"ז מסתכן בפגיעה גשמית.

ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא".

העונשים המוזכרים בפרשתנו למקרה שבו חס וחלילה עם ישראל יעבור על מצוות התורה אינם העונש התכליתי המיועד לרשעים, אלא הם אמצעי בלבד. הפגעים הגשמיים נועדו להעסיק את הרשעים בטרדות העולם הזה, ולמנוע מהם את האפשרות לעבוד את ה', לפי הכלל "בדרך שאדם רוצה לילך בה, מוליכין אותו"⁹. הרשעים בחרו לנצל את הטוב שה' היטיב להם לרעה, ולעבור על מצוות התורה, ועונשם הוא שה' ימנע מהם את טובת העולם הזה, ויביא עליהם פגעים שיקשו עליהם לעבוד את ה'.

ישנו קושי נוסף העולה מהפסוקים שהבאנו לעיל. התורה כותבת ששמירת **מצוות התורה** תביא לשכר. ואילו חטא של **עבודה זרה** יגרור עונש. לכאורה נראה שאין הקבלה בין שני החלקים. למה התורה ייחדה דווקא את העוון של עבודה זרה משאר העוונות? הרי לפי דברי הרמב"ם והמהר"ל, כל חטא אמור להביא לפגיעה בחוקי הטבע!?

תשובה לכך ניתן למצוא בדברי **הרמב"ם**¹⁰ שמסביר כיצד טעו הגויים בעבודה זרה. האדם תלוי מאוד בעולם החומרי. מזונו תלוי בגשמים, במזג האויר ובאיתני הטבע. גשמים טובים יביאו לגידול התבואה, ואילו סופות עלולות להביא להשמדתה. הפחד הקיומי הביא את עובדי העבודה זרה להאמין שישנם אלים השולטים בחוקי הטבע אשר בכעסם עלולים להעניש את בני האדם ולהזיק להם. לכן, האמינו ששיש צורך לרצות את האלים ולעובדם, שכן אילולי כן עלולים האלים לכעוס ולהזיק לאדם וליבול.

9 מכות י, ב.
10 מורה נבוכים ג, ל